

SZERVES BIRTOKPOLITIKA

AEREBOE, a németek nagy agrárpolitikai úttörője panasolja agrárpolitikájában, hogy a telepítési akciókban rendszerint csak a telepítés technikájáról van szó és nem céltudatos, átgondolt telepítési politikáról. Pedig ezen fordul meg a dolog, ezen múlik a még oly jól választott mechanikus megoldás okszerűsége is. Nálunk a telepítés kérdéseinek lényegét sokan abban látják, hogy a felett vitázzanak, hogy például falu- vagy tanya-rendszerben telepítsünk-e, milyen legyen a telep mértani alakja, a telepes lakása, mit termeljen s termelése veszteségét milyen alapból fedezze az állam stb.? Ezek helyett a csak harmadsorban fontos részletkérdések helyett vizsgáljuk meg azokat az organikus kapcsolatokat, amelyek a mezőgazdasági üzem jövedelmezősége, népességeltartó képessége, a birtok- és üzemnagyság, valamint az állam gazdasági és kultúrpolitikai ténykedései közt fennállanak.

Liebig, a nagy élettani tudós állította fel a növények táplálkozásáról azt a róla elnevezett törvényt, hogy a növény fejlődésének mértékét a növény fejlődéséhez szükséges annak a tápanyagnak a mennyisége szabja meg, amelyik a többi tápanyaggal szemben minimumban van. A növény a fejlődéséhez szükséges tápanyagokat csak egy meghatározott arány szerint képes felvenni. Ez az arány mindenkor a minimumban lévő táplálékhoz igazodik. Liebig törvénye azonban az egész mezőgazdasági termelésre is alkalmazható. Ez a tágabb értelemben vett minimumtörvény azt tanítja, hogy a mezőgazdasági termelés eredményességét az a termelési tényező szabja meg, amelyik az adott viszonyok közt a minimumban van. Minimumban lehet például a talajminőség, a klíma s ezen belül például a napsugár vagy a csapadék, a felszerelés, a forgatóke, a munkaerő, a szaktudás, a piaci viszonyok (agrárrolló), a jogrend, a vagyonbiztonság stb. Az egész termelés eredményességét akár magán-, akár közigazdasági nézőpontból az a tényező fogja megszabni, amelyikből a legszűkösebben futja. Hiába van meg elegendő mennyiségben a termeléshez szükséges minden egyéb tényező, ha például, mint azt ma világszerte tapasztalhatjuk, minimumban van a gazdaságpolitikai bölcsesség vagy a jogbiztonság. A termelés eredményessége, a népesség boldogulása ehhez a minimumhoz zsugorodik. A legjobb szándékú részletintézkedések, amelyek nem a minimumban lévő termelési tényezőt gyarapítják, a termelés ered-

ményességét épolj kevéssé emelik, mint az a műtrágya, amelyet a minimumtörvényre való tekintet nélkül szórtunk ki a földre.

Birtokpolitikai kérdésekről beszélve elsősorban is tisztázni kell a birtok- és üzem nagyság kérdését. A birtok nagyságra legnagyobb befolyással a népesség vagyoni, valamint örökösödési viszonyai vannak. Vagyonosabb népesség mellett az átlagos birtok nagyság nagyobb lehet. Ugyanerre vezethet a törzsöröklési rend is. Az üzem nagyságra a legnagyobb befolyást, adott életszínvonal mellett, a népsűrűség gyakorolja. A mezőgazdasági termelésre alkalmazott minimumtörvényt másként úgy is fogalmazhatjuk, hogy a hatályosságra törekvő mezőgazdasági termelés azt a termelési tényezőt igyekszik legalapvetőbben kihasználni, amelyik minimumban van, amelyikben hiány van, amelynek ezért nagy az értéke. Ahol a föld még szabad jószág, a termelés legértékesebb tényezője a gazda és családjának munkája és a család birtokában lévő termelőeszközök. Ezek teljesítőképessége határolja felfelé ily viszonyok közt az üzem nagyság maximumát. A minimumot viszont a család életszükségletei szabják meg. Munkamegosztás híján az ilyen családi gazdaság felesleget nem termel, mert ez csak felesleges munkát jelent. Még nincs bérmunka, mert mindenki munkája révén önállóíthatja magát. A birtok nagyság még egybeesik az üzem nagysággal. Üzem és üzem között csekély a különbség.

A birtok nagyság és üzem nagyság közt a kapcsolat a népesség sűrűsödésével kezd lazulni. Sűrűsödő népesség mellett a föld megszűnik szabad jószág lenni. E mellett a sűrűsödő népesség kifejleszti a társadalmi munkamegosztást is. Ennek a két jelenségnek a hatására már érdemes feleslegesét előállítani, másrészt a népszaporulat egy része kénytelen bérmunkát vállalni. A bérmunka a munkamegosztás folytán érdemessé vált feleslegtermelést csak még inkább elősegíti. Megszületett az értelme és módja az üzem kiterjesztésének. Extenzív, kezdetleges viszonyok mellett az üzem kiterjesztés területnövelés útján előnyösebb. Intenzív viszonyok arra kényszerítik a gazdát, hogy üzemét az intenzitás növelése révén vertikális irányban terjessze ki. Földfoglalás helyett kezd mélyebben szántani.

Az üzemek terület nagysága annál kisebb lehet, minél tökéletesebb a társadalmi munkamegosztás. A vásárolt üzemi szükségletek tökéletesebbé teszik a föld művelését és lehetővé válik, hogy a gazda a háziiparra fordított idejét is gazdaságának szentelje. Fejlődő közgazdasági viszonyok szükség szerint magukkal hozzák az iparcikkek folytonos olcsóbbodását s a mezőgazdasági termékek drágulását. Ilyen viszonyok közt, mint amilyenek például a háborúelőtti emberöltő alatt állottak fenn, érdemes a gazdának sok olcsó üzemanyagfogyasztás révén a drága föld termőképességét folyton fokozni. Az intenzitásnak tehát megvan minden indítóoka. Az üzem ily viszonyok közt intenzívebbé válván, kisebb területen is ugyanazt az életnivót teszi lehetővé.

Az üzem nagyság alsó határát egyrészt a gazda és családjának életigényei, másrészt a bérmunka révén biztosítható megélhetés szabja meg. Szántóföldi termelés mellett ez a határ nem süllyedhet lejjebb egy iga kihasználásának lehetősége alá.

Ma a világgazdasági munkamegosztásból visszasüllyedtünk a középkori, nemzetekre tagolt munkamegosztás elvéhez. Sőt haladunk a felé, hogy a nemzeti társadalmon belül korlátozzuk a munkamegosztást. (Például a m. kir. Posta igáslovait maga tenyésztí.) A mai visszafejlődésben levő közgazdasági viszonyok az átlagos üzemnagyság növelését indokolják. Ez a tendencia például a U. S. A.-ban már érezhető is.

Az üzemnagyság felső határára befolyással vannak természeti adottságok is. Pl. hegyes vidéken szétszórtan előforduló szántóföldi művelésre alkalmas földdarabok nem foglalhatók össze okszerűen egy nagyüzem keretében. Nagyüzem kialakulásának az egyforma talajminőségű sík területek kedveznek, melyek nagyfokú géphasználatot tesznek lehetővé. Száraz, szélsőséges klíma szintén a nagyüzemnek kedvez, a mélyebb talajművelés nagyüzemileg gazdaságosabb s a gépüzemmel is termelhető gabonafélék száraz éghajlattal mindenütt homloktérbe nyomulnak. A parasztüzem, kevésbé kötött talajokon, humid klíma alatt versenyképesebb, mert ez az állattenyésztésnek, kerti gazdálkodásnak kedvez.

Az üzemnagyság kialakulására azonban a legnagyobb befolyást a közgazdasági viszonyok gyakorolják. Fejlett városi élettel, virágzó iparral és kereskedelemmel jó és nagy felvevő képességű piacok keletkeznek. Ezek sok olyan árut vesznek fel, amelyek termelésében a parasztüzem versenyképesebb. (Zöldség, tojás, baromfi.)

A mi viszonyaink a parasztüzemnek általában nem túlságosan kedveznek. Sík talajaink a nagyüzemet támogatják. Száraz klímánk mellett a mélyművelés, a gabonatermelés szintén a nagyüzem mellett szól.

Egyetlen valamirevaló belső piacunk van, Budapest, ám Budapest sem London. Külföldi piacaink több mint húsz éve bizonytalanokká váltak. Kiviteli lehetőségeink folytonosan változnak. Ez folytonos konjunktúragrálást jelent, amit még a kalkuláló nagyüzemek is csak részben tudnak kihasználni, amihez csak részben tudnak alkalmazkodni. A parasztüzem erre nem képes. A kisüzem teljesen védtelen és tanácstalan a gazdasági életet folytonosan korlátozó, „irányító“ rendeletlabirintussal szemben. Többvagónos készlet jobb értékesítéséért még érdemes lehet a felfordult piacot kipuhatolni, a rendeletdzsungelt bújni. Kosárszám vagy szekerenként lehetetlen az irányítás folytán anarchisztikussá vált piaci viszonyokkal megbirkózni. A tervgazdaság elsősorban is a parasztüzem megőője. Paraszttüzemek boldogulásához nyugodt, egyirányú, beavatkozásoktól mentes piac szükséges. Ehhez empirikus úton is tud a paraszt alkalmazkodni. Sajnos a szövetségi forma sem elég rugalmas napjaink folytonos helyzetváltozásához. Hátrányosan befolyásolja a szövetségi mozgalom sikerét fajtánk individualista karaktere is. Szövetségeink legnemesebb törekvéseik mellett sem érhetnek el olyan eredményeket, mint a germán népek szövetségei.

A mezőgazdasági üzem nagyságának fölfelé is megvan a maga ökonómiai határa. A mezőgazdasági termelés organikus volta hozza magával, hogy az üzemet egy embernek kell vezetni és annak az

üzemet minden vonatkozásában át kell tekintenie. Az üzemvezető szellemi képességeinek is megvannak azonban a maga emberi határai. Az optimális üzem nagyság már csak e határoeltság folytán is intenzív gazdálkodásra utaló viszonyok közt kisebb, kezdetlegesebb közgazdasági viszonyok közt nagyobb. Az üzem nagyság felső határát a munkagépek kapacitása is befolyásolja. De befolyásolja a csökkenő hozadék törvénye is. Tehát a nagyüzem előnye is csak bizonyos optimumig növekszik. Természetesen itt is áll az, hogy a birtok és üzem nagysága két különböző dolog. Nagyobb birtok is jobban kezelhető, ha több optimális nagyságú üzemre bontják. Az optimális üzem nagyságra befolyással van az a körülmény is, hogy a mezőgazdasági üzemben egyrészt a munkaerő és eszközeletár tökéletesebb kihasználása céljából, másrészt a termelési kockázat megosztása miatt sokféle terményt termelnek. Bizonyos üzemterjedelem alatt az egyes cikkek közül piacra kerülő felesleg oly csekélyé válik, hogy értékesítésükkel alig érdemes vesződni. A munkaerő és felszerelés kihasználása is mind tökéletlenebb. Hányszor látjuk vidéki piacainkon, hogy egy-két liter tejfellet vagy néhány csomó zöldséggel a gazda vagy felesége órákat gyalogol vagy éppen szekerez és órákat ül a piacon, míg eladja. Legtöbbször napszámját sem keresi meg.

Az egyes birtok-, helyesebben üzem típusok nemzetgazdasági értékét Aereboe a következőképp definiálja: „Az egyes birtok típusok nemzetgazdasági teljesítőképességét az határozza meg, hogy melyik üzem nagyság képes a legnagyobb számú és a legnagyobb jólétben élő mezőgazdasági és a mezőgazdaságból élő városi lakosságot eltartani.” E kérdéssel kapcsolatban sokszor félreértett probléma az intenzitás kérdése. Sokan az intenzitás fogalmát összecserélik az okszerűség fogalmával. Az intenzitás fogalmát sokan úgy tüntetik fel, mint a mezőgazdálkodás célját. Sokan azt hiszik, hogy az intenzív gazdálkodás úgy magán-, mint közgazdasági szempontból a legkívánatosabb. Ennek a felfogásnak fogalomzavar az alapja. Intenzitás alatt a termelés érdekében a területegységre felhasznált természetbeni költség értendő. Ezek pénzre átszámított értéke azonban csakis ugyanabban az időpontban ugyanarra az országra vagy vidékre képezheti összehasonlítás alapját. Ezzel történik a legtöbb statisztikai erőszak azáltal, hogy különböző országok különböző közgazdasági viszonyai közt kialakult számadatait mérik össze.

A gazdasági viszonyok nálunk már évek sora óta az extenzitásnak kedveznek s az extenzitásra szorítják a gazdát. Ez ma a racionális. Fejlett közgazdasági viszonyok közt, átforduló agrárrolló mellett, az intenzitás racionális.

E különféle üzem típusok népességeltartó képességéről is sok szó esik ma. Kétségtelen, hogy a neki kedvező viszonyok közt a kisbirtok tud nagyobb népességet eltartani. Hogy mik ezek, a kisbirtoknak megfelelő viszonyok, azt már tárgyaltuk. (Csapadékos klíma, fejlődő kulturális és közgazdasági viszonyok, olcsóbbodó iparcikkek, dráguló agrártermékek.) Ma nálunk a viszonyok a kisüzemnek egyáltalán nem kedveznek. A parasztüzem helyzete már 1932-ben is szánalmas volt. Ez legjobban a számtartásstatisztikai adatgyűjtő-

sekből világlik ki. A Juhos Lajos által vezetett dunántúli kisüzemi számtartásstatisztika szerint 1932-ben a parasztüzemek holdanként ló P veszteséggel dolgoztak. Még szomorúbb az az adat, hogy a paraszt saját munkájából egy munkanap csak 67 fillérrel értékesült, tehát az átlagos nagyüzemi munkabér felét sem érte el. Találón mondja róluk Juhos, hogy „földtulajdonosok földjáradék nélkül, vállalkozók nyereség nélkül és munkások munkabér nélkül“. Ugyanez évben a dunántúli nagyüzemeknél az OMGE számtartásstatisztikája szerint mégis volt valami csekély tisztahozam, holdanként hét pengő, ami a befektetett tőkét 0.84%-kal kamatoztatta. Ha azonban a mai gazdaságpolitikai vonalvezetés továbbra is megmarad, az egész mezőgazdaság rákényszerül a teljes extenzitásra. Ez pedig azt jelenti, hogy sokkal kevesebb mezőgazdasági munkanap mellett sokkal kevesebb városi munkáskezet is fog foglalkoztatni. Rátérve a fatengelyes gazdálkodásra, az ökörigára, a nádfedélre, szalmakötélre, teljes üzemi autarchiára tér át, iparcikket nem vásárol, munkaerőt alig alkalmaz stb.

Talán ezt a mezőgazdaságra rákényszerített és félelmetesen fokozódó extenzitást tartják egyesek alkalmasnak a kisüzemek szaporítására? De hiszen éppen a kisüzem életeleme a belterjesség! Nem az-e a helyes, de sőt az egyetlen járható út: előbb a beiten. jesség elől az áralakulás és a túladminisztrálás akadályait elhárítani s csak ezt követőleg gondolni a belterjes kisüzemek szaporítására? A külterjesség a megölője a kisbirtokosnak s a koldusok portáit szaporítja százezerszám, szétforgácsolja a földet a nélkül, hogy a belterjes üzemvitelre módot adna. Nagyvonalú gazdaságpolitikai intézkedések keresztülvitele nélkül lelkiismeretes agrárpolitikus nem küldheti szét az országba parcellázó földmérnökeket, mert ezek csak a köznyomort parcelláznák.

Az tagadhatatlan, hogy sűrű népességű országokban a kisbirtok dominál. Ebből a tényből azonban csak az ok és okozat összetévesztésével lehet azt következtetni, hogy ha a nagybirtokot szétosztom, akkor egyszerre ugyanabból a területből szükségképpen s az előbb vázolt akadályok elhárítása nélkül is több ember fog megélni. A népsűrűség egy gazdasági terület produktivitásának és a lakosság életigényeinek függvénye. Egyforma életigényű lakosságot feltételezve, azon a gazdasági területen lesz nagyobb népsűrűség, amelyen az ember gazdasági tevékenysége jobban gyümölcsoz. Ahol tehát a munkamegosztás tökéletesebb, a gazdasági és ennek hatására a szellemi kultúra magasabb. Ilyen viszonyok kedveznek a kisüzem kialakulásának. A kisüzem mint mezőgazdasági termelési forma okozata a fejlettebb gazdasági kultúrának, nem pedig okozója!

Ámde ma már oly külföldi tapasztalatok is ellentmondanak a kisüzem és a népszámtöbblet vélelmezett kapcsolatának, amelyek a kisüzemre a miénknél kedvezőbb környezetből származnak. A keletporoszországi német és lengyel birtokpolitikai akciók tanulságait összefoglalva Hainisch osztrák köztársasági elnök a Neue Freie Presse 1933. évi december hó 31-i számában hivatkozik e két birtokpolitikai akció népesedési eredményeire. A német birodalomban az 1925—27.

évek átlagában 100 parasztházasságra 9.4 gyerek jutott, ugyanakkor a mezőgazdasági munkások házasságaiban 22.68. A német telepítési akció célja a keletporosz határvidéki németség szaporítása volt. Ennek az akciónak a sikerét azonban e vonatkozásban nemcsak e két szám teszi illuzóriussá, mondja Hämisch, hanem már a németeket is gondolkodóba ejtette a lengyel földreformnak a népszaporaságra gyakorolt szomorú hatása. A lengyelek nemzeti szempontból, akár a németek, a határmenti volt német területek földreformjától a lengyel lakosság szaporodását várták. Keservesen csalódtak. Nevezetesen a háborúelőtti években a mai lengyelországi területeken ezer lélekre 44 születés esett évente, 1932-ben ez a szám 22.68-ra hanyatlott. A lengyelek ennek okát a gazdasági és kulturális alapok híján végrehajtott földreformban keresik.

Ugyanezek a jelenségek nálunk, hol az előfeltételek még kedvezőtlenebbek, fokozott mértékben ismétlődnek. „Néhány jellemző példát idézhetünk,⁶⁶ írja statisztikai hivatalunk néhai igazgatója, Buday László is „A megcsonkított Magyarország“ című művében (63. oldal). „Dunántúli falvak köréből, ahol a mezőgazdasági cselédek sorában elég magas születési arányszámot találunk, a földjét szétaprózástól féltő kisbirtokos elemnél pedig az egyke túlzásait. Nem kiáltó-e, hogy Baranyában, az egyke tipikus hazájában egy és ugyanazon járásban, Kislippón, ahol jóformán csak cselédek és napszamosok vannak, 1901—io-es évek átlagában 42.2 volt a születési arány, Vörösmarton pedig, ahol a cselédség csak negyedrésze az önálló gazdáknak, 21.42. Ezekkel szemben Baranya azon falvaiban, ahol a kisbirtokos dem a túlnyomó, produkál i4.8-es arányt is, Kiscsányban. Előfordul ezenkívül még, hogy csak a legszembeszökőbbeket említsem, Zókon i6!6, Kővágószőlősen 17.9, Petárdon 20.3.“ Nem állítjuk, hogy a népesedési kérdés ideális megoldása a napszamos- és cselédsornak jövővd nem számoló népszaporodása, de kétségtelen, hogy a föld felosztásával belterjes termelés lehetőségei nélkül ez a népszaporodás megáll, sőt rohamosan hanyatlik, mert a kisüzem produktivitása nálunk ma még nem tud lépést tartani a család eltartandó szaporulatával. Minél magasabb valamely nép-réteg kultúrnívója, intelligenciája, anyagi helyzetéhez képest, annál kevésbé lesz szapora. A gazdasági jólét és a kultúra természetes egyensúlya nélkül a népesség szaporodása nem várható. Ha valahol a születések száma csökken, akkor az annak a jele, hogy a családok tömege jövőjével szemben pesszimista. Az egykével a mai kisbirtokos generáció saját életnívóját igyekszik megőrizni, bizalmatlanságát fejezve ki a felől, hogy vájjon ezt a standardot gazdasági kultúránk mai lehetőségei, a ma rendelkezésre álló piacok, a neki ma fizetett árak, a tőle ma követelt áldozatok mellett több gyermek számára is fenn tudja-e tartani.

A népesedési politika gazdasági vonatkozásain felül nemzeti szempontokból is alapvető fontosságú. A nemzet fennmaradása szempontjából multhatatlanul fontos a népesség szaporodásának biztosítása. A mai zavaros világpolitikai helyzetben biztosabb alapokon nyugszik az az ország, ahol a gazdaságilag független népesség akár az összes

népesség rovására is, de szaporodik és ez a szaporodás anyagi jóléttel párosul.

Természetből fogva agrárország volnánk. Lakosságunk nagyobbik fele gazda s a városi lakosság is túlnyomó részben a gazdák szükségleteinek ellátásából szerzi kenyerét. Ha valaki jól átgondolt népese-
dési politikát akar Magyarországon üzni, akkor elsősorban is agrár-
irányú gazdasági politikát kell folytatnia. Ezzel nem azt akarjuk
mondani, hogy az ipar kikapcsolandó azon tényezők sorából, amelyek
népszámszaporulatot felfogni és eltartani segítenek. Hanem e célra
bekapcsolandónak csak azt az ipart tartjuk, amely a maga részéről
valóban emelkedő munkaslétszámot, vásárlóképes munkabérekkel tud
foglalkoztatni s amely másfelől nem akadályozza vámpolitikai és
árigényével a mezőgazdaság népszámeltartó erejét. A Magyar Gaz-
daságkutató Intézet 1932 augusztusi adatai szerint az 1925—27 évek
átlagát 100-zal véve egyenlőnek, 1932-ben volt:

a mezőgazdasági árak indexe	56.6
az ipari félgyártmányok és készárúk, amelyek nem voltak kartellekbe szervezve	63.2
a kartellizált ipari félgyártmányok és készárúk indexe pedig	105.5

Helyes sorrend-e száz- és százezer új kisparaszti egzisztencia
teremtése a mai gazdaságpolitika által ennyire eltorzított piad hely-
zetben a helyett, hogy előbb ezt az eltorzított piaci helyzetet hoznánk
rendbe? A földparcellázás előtt nem volna-e jól felfogott agrár-
politikai kötelességünk, hogy előbb a 105.5 árak kartellindexét par-
cellázzuk?

Olyan árpolitikát kellene követnünk, mielőtt újabb kisüzemeket
teremtenénk, amely az agrárrolló szárainak összecsukódását, sőt
átfordulását eredményezi. Ez esetben befektetne, vásárolna az öt-
millió gazda, ami sokkal biztosabb alapja lehet iparosodásunknak,
mint a vám-, valutavédelem és ipari numerus clausus árnyékában
kitenyészített ipari monopóliumok. Mihelyt megteremtjük a kedvező
áralakulást, a mezőgazdaság magától fog belterjességre törekedni,
hogy a helyzetet kihasználhassa. Ha pedig az intenzív gazdálkodás
lehetőségét megteremtettük, a kisüzemen máris automatikusan segí-
tettünk és szaporodásához a jövedelmezőség és hitelképesség elő-
feltételeit megteremtettük. Ne feledjük azt sem, hogy a parasztgaz-
daságban a személyi szükségletek nagyrészenek is üzemi jelentősége
van. A ruha, a csizma a parasztgazdaságban vagy a mezőgazdasági
munkáznál termelőeszköz is, hisz rongyosan, mezítláb rossz időben
munkáját nem tudja ellátni. Ezeknek a cikkeknek az áralakulása
a mezőgazdasági termelés szempontjából is jelentőséggel bír. Az
ország számos helyén a szépen kistaffírozott tanyai iskolák télen át
néptelenek, mert a gyermekek többsége cipő híján nem jár iskolába.
Ha másképp nem megy, ezeknek a mindennapi tömegcikkeknek a
behozatalát vámentessé kell tenni, illetve meg kell engedni, hogy
parasztermékeket cserébe készáruért exportálhassunk. Fel kell
hagyni azzal a nemzeti végeladással, amely ma nemes valutaszerzés

címén folyik. Ne feledjük, hogy iparunk munkaerőt foglalkoztató képessége a mezőgazdaság kézimunkaszükségletétől, ahol az üzemi költség 50—60%-a munkabér, messze elmarad.

A gazdasági helyzet javulásával párhuzamosan kell haladnia a parasztság személyi és gazdasági kultúrája emelésének. A parasztosztály látókörének tágításával úgyszólván lelkikolonizádót teljesítünk. Semmi sem szaporítja gyorsabban a parasztüzemek számát, mint ha termelési hatályosságukat közelebb hozzuk a nagyüzemi termelés eredményeihez. A parasztüzem és a nagyüzem termelési eredményei közt ma a kisüzem rovására 20—25%-os különbség áll fenn. A mi viszonyaink közt ezt a különbséget a parasztüzem teljesen sohasem fogja tudni kiegyenlíteni, de nagy dolog volna már az is, ha a felét vagy kétharmadát be tudná hozni. Ne feledjük itt sem a sorrendet. Előbb gazdaságilag kell segíteni, azután vagy azzal karöltve lehet emelni a kultúrnívót, különben az új falusi generáció a városokba fog menekülni s a felun is „állástalan diplomásokat“ fogunk termelni, mely réteg aligha lesz államfenntartó érzületű.

A hitelpolitika irányításával is nagy mértékben kedvezhet az államhatalom a kisüzemnek. E téren a múltban számottevő intézkedések történtek a kisbirtok érdekében. A mai tőkeromboló autarchikus visszafejlődés korában komoly, hosszúlejtű gazdahitelről beszélni sem lehet. Gazdasági elzárkózás, transzfermatorium mellett külföldi kölcsön a dolog természeténél fogva lehetetlen. Nagy és áldásos működési tér nyílik azonban a kisbirtok talpraállítása érdekében a fennálló régi gazdaadósságok rendezése körül. E téren nehéz tökéleteset és mindenkit kielégítő megoldást találni, de mint már azt az eddigi rendezés is mutatja, van mód a kérdés megoldására. Az agrárhitel rendezése és új hitelforrások biztosítása előtt feldőtlen könnyelműség új kisbirtokostömegek teremtését javasolni.

Ugyancsak könnyelműség szociális célú földreformra vállalkozni a kisbirtok s általában a mezőgazdaság közterheinek gyökeres megreformálása előtt is. Ma 18—20-féle címen és módon adózik a mezőgazdaság. A földadón kívül fizet: jövedelmi-, kereseti-, vagyonadót, útdót, községi pótdókat stb. Mindez a kevéssé tájékozott, az adóközegektől távolélő tanyai népet hatványozottabban sújtja.

Komolyan foglalkozni kellene az egytételű, felemelt földadón nyugvó adóztatási rend bevezetésével, mely nem a jó, a takarékos gazdát büntetné, mint a mai adózás. Az egytételű felemelt földadó nem a gazda egyéni jövedelmét kutatná — ami teljesen felesleges, minthogy a földből folyó gazdajövedelmek közt több év átlagában nincsen olyan lényeges különbség, amit adózás céljából érdemes lenne egyénenként kutatni, hanem a föld átlagos hozadéképességét adóztatná függetlenül az egyéntől. Ezzel a jó gazdálkodásra stimulálna. Az adóját előre mindenki ismerné s nem volna szükség szakértőkre az adóvallomáshoz. Az egész mezőgazdaságra áldásos volna ez az adóztatás, különösen a kiscgazdát segiténé. Mérheterlen előnyt jelentene azonban a kincstárra is azáltal, hogy a mezőgazdaságtól várható adóösszeg pontosan ismert volna s e mellett a kivetésnek és behajtásnak egyszerűsége óriási adminisztrációs megtakarításokkal

járna. Tehát mind a kincstár, mind az egyes gazdák, valamint az egész mezőgazdaság szempontjából a föld hozadékképességén alapuló egytételű földadó volna kívánatos.

Ha helyesebb, kívánatos birtokmegoszlásnak ítéljük azt, hogy a kisbirtokok többletaránya túlnyomó legyen s nemzeti szempontból kívánatosnak tartjuk a kisüzemek számának és kiterjedésének növelését, mit kell tenni az államhatalomnak, hogy e célt organikus fejlődés révén a gazdasági élet megrázkódtatása nélkül elérhesse? Az államhatalmi intézkedéseknek lényegükben oda kell irányulniok, hogy egyrészt általában emelkedjék a mezőgazdaság jövedelmezősége, másrészt különös gond fordítandó mindazon momentumokra, amelyek ezen általános javulás keretein belül speciálisan a kisüzem versenyképességét fokozzák a nagyüzemmel szemben. Ez az a biztos út, amelyen haladva a kisbirtok térhódítását biztosíthatjuk. Az ezen az úton való haladás azonban szervesen egybeilleszkedő, nagyvonalú önzetlen gazdasági politikát követel. Nem könnyű és nem rögtönző, gyorsprogram — de reális. Minden gyors és radikális megoldás sürgetése csak ábránd vagy demagógia, ami a magyar parasztság helyzetén csak rontana.

Minél gyorsabb üteműek s minél elnagyoltabbak az éppen csak mechanikus megoldások, sikerük annál kétesebb \$ a közre annál nagyobb terhet hárítanak. E mellett abba a tévhitbe ringatják a gazdaságpolitikát irányító államhatalmat, hogy a „helyesebb birtokmegoszlásnak“ már eleget tett, amikor bizonyos számú kisbirtokot mérőszalag közbejöttével világrahozott. Ezt mint birtokpolitikai eredményt sikerei közé könyvelheti el, megfeledezve arról, hogy ez csak akkor jelent a politikán kívül maradó nemzeti nyereséget is, ha az új parasztsztyály életképes és nem proletarizálódik a fejlődésére alkalmatlan környezetben. Sokkal nehezebb feladat és sokkal nagyobb felkészültséget kíván az olyan gazdaságpolitikai vonalvezetés, amely organikusán segíti elő, a kisüzem versenyképesebbé tétele útján annak térhódítását, amely automatikusan biztosítja, hogy a föld az azt legjobban megművelő, tehát a nemzet egyetemének nézőpontjából is legalkalmasabb földművesek kezébe kerüljön.

A csak mechanikus földreform azzal járt mindenütt, hogy a versenyképesség hiányát közpénzből kellett volna pótolni.

Birtokreform időszerűségéről ma tulajdonkép nem is lehetne beszélni. Ha a kormányzat abból indul ki, hogy a parasztsztyály erősítése nemzeti érdek és nemzeti feladat, akkor az egész gazdasági politikát át kell hatnia ennek a meggyőződésnek. Végre is: a birtokpolitika leglényegesebb kelléke nem is a föld, hanem az a gazdasági atmoszféra, amelyik lehetővé teszi a parasztüzem boldogulását. Ezt semmikép sem pótolja a csak műszaki feladatnak elképzelt mechanikus földosztás.

Sajnos gazdasági politikánkról mindent el lehet mondani, csak azt az egyet nem, hogy agrárius irányú, vagy még inkább, hogy speciálisan a kisemberek támogatására volna beállítva. Ennek főoka az, hogy a mai viszonyok nem alkalmasak hosszúlejáratú gazdaságpolitikai elgondolások készítésére és keresztülvitelére. A betegesen

túlméretezett közületi apparátus fenntartása csak a máról holnapra való gondoskodást teszi lehetővé. Mindenütt a rideg fináncszempontnak kell érvényre jutnia a ma érdekében, sokszor még a holnap rovására is. Ilyen máról holnapra való tengődés mellett a semilyen ütemről a galoppozó reformütemre áttérni, a biztos bukást jelenti.

A földreform gondolata időszerű volt, de nem a falusi és tanyai gazdáknál, hanem azoknál, akik az autarchia üvegházában sütkéreznek, élvezve a behozatali tilalmak, vámok, kötött devizagazdálkodás, a belső verseny kikapcsolása révén keletkezett monopóliumokat. A közfigyelem elterelésére s a gazdasági élet egységének a megbontására kitűnően bevált ötlet volt előbb az irányított mezőgazdaság jelszavának, majd mikor az megkopott, a telepítés gondolatának a fórumra vetése, erőteljes, lankadatlan sajtópropagandával való felszínen tartása. A telepítés kérdése ma birtokpolitikai szempontból nem időszerű. De ugyanaz mondható gazdasági szempontból is. A mezőgazdasági üzemek zöme ma nemhogy a normális kamatot meghozná, de egyáltalán nem jövedelmez. Az OMGE számtartás-statisztikai adatgyűjtése szerint az 1932-es évben megvizsgált 149 üzem átlagában a befektetett tőke 0.03%-ot hozott. A kisüzemnél azonban a tőkekamatoztatóképességnél még sokkal fontosabb az üzem munkaalkalomnyújtó képessége. A saját munkaerőnek az üzemben való értékesítése. Sajnos odajutottunk, hogy a magyar föld nemcsak kamatot, hanem teljes munkabért sem tud juttatni az azt verejtékével művelő parasztnak.

Az a földműves, aki ma akár saját tőkéjével, akár állami támogatással tanyát akar verni, az esetek túlnyomó részében pusztulásnak néz elébe. Pénze nem kamatozik, munkaerőjét pedig majdnem ingyen kell elvesztegetnie. Az új telepes meggyökerezése, még ha erre a teljes személyi rátermettség megvolna is, csak úgy képzelhető el, ha eleve lemond tőkéje kamatoztatásáról s munkaerőjét is harmadnap számon adja a jobb jövő reményében. Ez azonban koplaltató rabszolgasorsot jelent ma s jelenti ezenfelül azt is, hogy hitelt még a felszerelésre sem vehet igénybe, mert a kamatok és a törlesztést már nem bírná kikoplalni. Új egzisztenciák létesítésének előfeltétele a prosperitás. Nincs közületi támogatás, amely ezt évek során keresztül helyettesíthetné.

A telepesek közpénzen való kitartása különben is erkölcsstelen és antiszociális költségekkel volna. Új kiváltságos osztály, parasztarisztokrácia támadna első és másodosztályú parasztsággal. Az ősi földjét évek, évtizedek óta művelő parasztságot pusztulni hagyják az agrárrolló és a közteher fojtogatásában s utolsó tehene esetleg azért fog dobra kerülni, hogy „a telepes“, „a reformgazda“, „a kisfarmer“ vagy akármilyen tetszetős szóval illessük ezt a homunkulust, gazdasági deficitjére fedezetül szolgáljon. Ez olyan gyűlölködés magvát vetné el a falvakban, amelyekre idáig még példa nem volt.

Ha a kisbirtokososztály gyarapítását oly fontos nemzeti érdeknek tartjuk, hogy a megfelelő gazdasági atmoszféra híján a köz terhére anyagi áldozatoktól sem riadunk vissza, kötelességünk, hogy ezt az anyagi áldozatot a legracionálisabban használjuk fel és semmiképp

sem olymódon, hogy míg egy új egzisztenciát teremtünk, három meglévőt elpusztulni hagyjunk.

E rövid cikk keretében nem fér el egész gazdaságpolitikánk kritikai méltatása. Azonban egypár jelenséget mégis kiragadok azok közül, amelyek a kisüzemek romlását idézik elő. Ilyenek például általánosságban az összes tervgazdasági szabályozások. A tejmonopólium, a burgonya, a paprika, a hagyma stb. termelésének korlátozása. Az iparcikkek drágaságát talán elsősorban kellene említenem. Ámde hogyan lehetne ezen segíteni, mikor maga a gyáripár egyik vezető egyénisége panaszolja karácsonyi nyilatkozatában, hogy az ipari drágaságon azért nem lehet segíteni, mert ma az ipar az állam adóvégrehajtója. Vagy hogy egyeztethető össze a jobb birtokmegoszlást célzó elgondolásokkal a mai fuvarpolitika? Hogy szállítsa a paraszt versenyképesen kistételű áruit a piacra, ha a teherautófuvarozást korlátozzák és ebből részint a MÁV, részint az egyesek részére monopóliumot teremtenek, sőt újabban már a szekérfuvarozás korlátozásáról is szó esett. Számtalan olyan jelenséget, szabályozást és korlátozást lehetne még felsorolni, amelyek az egész gazdaságot gyengítik, de legfőképpen az ebben a labirintusban elkallódó kisembert pusztítják. Ilyenféle viszonyok közt telepítésre gondolni olyasféle ökonómia, mintha a betegnek enni nem adnánk, hogy még több orvosságra teljen.

Rengeteg teendő van Magyarországon a mezőgazdaság lábraállítása körül. Először a puszták lét lehetőségét kell megadnunk s a meglévőket megmentenünk. A mezőgazdasági üzemet jövedelmezővé, a parasztüzemet versenyképesebbé tennünk, ha ez mind megvan, akkor a gyorsabb ütemű birtokpolitika már csak pénzkérdés és nem sikerkérdés.

Ezek nélkül az előfeltételek nélkül ha csupán napipolitikai célkitűzésekből a birtokpolitika tornyát nem az alapoknál, hanem a szélkakasnál kezdjük építem, ebből csak egy fokozottabb Babel támadhat. Az ilyen reform csak arra lenne alkalmas, hogy megzavarja a termelés rendjét, meglévő tőkéket pusztítson el az értéktelenné vált nagyüzemi berendezésekben, emelje a munkanélküliséget, csalódott tömeget teremtsen s a közszolgáltatásokat veszélyeztessen. Ezért a kialakult birtokmegoszlást csak fokozatosan és erőszak nélkül szabad megváltoztatni, ha nem akarjuk az egész államot alapjában megrázni. Igaza van Aereboenak, aki pedig a kisüzemeknek nagy barátja, mikor agrárpolitikájában a következőket mondja: „A helyesebb birtokmegoszláshoz nem operációra, hanem a fejletlen szervek céltudatos erősítésére van szükség.”¹

BADICS JÓZSEF

¹ Fenti cikkünk egy szempontból kimerítőleg tárgyalja a kérdést, melyet legközelebb más szempontokból is tárgyalni fogunk. *A szerk.*